

Описано фізико-географічні, екологічні, фітоценотичні особливості м. Кам'янець-Подільський. Охарактеризовано особливості формування локальної екологічної мережі. Запропоновано структуру екомережі міста.

Ключові слова: локальна екологічна мережа, місто Кам'янець-Подільський

Регіональна екомережа Хмельницької обл. розроблялася науковцями [6] на початку 21 ст. Також розроблена локальна екомережа в межах національного природного парку «Подільські Товтри» [4]. Таким чином місто знаходиться в межах Подільсько-Товтринського ядра регіональної екомережі Хмельницької області і Смотрицького субкоридору національного природного парку «Подільські Товтри». У Статті 11 Закону України Про екологічну мережу України вказується на: «розроблення та виконання регіональних і місцевих схем та програм розвитку екомережі, проведення необхідних для цього наукових досліджень».[1]. Місто Кам'янець-Подільський, яке динамічно розвивається як туристичний цент України, потребує формування локальної екомережі задля збереження унікальних ландшафтів та біотопів, флори і фауни.

Локальна екомережа передбачає такі ж структурні елементи та функції як і регіональна чи національна екомережі. Ядро локальної екомережі у м. Кам'янці-Подільському складають геологічна пам'ятка загальнодержавного значення (ГППЗДЗ) «Смотрицький каньйон», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (ППСПММЗ) «Кам'янець-Подільський, міський дендропарк, які поєднанні в єдину структуру, розміщену вздовж р. Смотрич та частина дендропарку Кам'янець-Подільського ботанічного саду загальнодержавного значення (БСЗДЗ) Подільського аграрно-технічного університету. В межах цієї ключової території поширені рідкісні види рослин, які включені до Червоної книги України [3,5]: *Allium ursinum* L., *Chamaecytisus albus* (Hacq.) Rothm., *Stipa capillata* L., *Schivereckia podolica* (Besser) Andr. ex DC., *Sorbus torminalis* (L.) Crantz, *Dictamnus albus* L., *Viola alba* Besser. З переліку регіонально рідкісних видів Хмельницької обл. зростають : *Allium senescens* subsp. *montanum* (Fries) Holub, *Allium flavescens* Bess., *Allium podolicum* (Aschers. et Graebn.) Blocki ex Racib., *Iris hungarica* Waldst. et Kit. *Leopoldia tenuiflora* (Tausch) Heldr.), *Sesleria heuflerana* Schur *Inula helenium* L., *Campanula persicifolia* L., *Sempervivum ruthenicum* Schnittsp. et C.B.Lehm., *Chamerion dodonaei* (Vill.) Holub, *Primula vulgaris* Huds. [4]. Також тут віднайдені цінні рослинні угруповання, які у «Зеленій книзі України [2] : *Stipeta pulcherrimae*, *Cariceta humilis*, *Seslerieta heufleranae*, *Poeta versicoloris*, *Querceta roboris*.

Сполучні території представляють не заповідані ділянки схилів і каньйону р. Смотрич, р. Дібруха в межах міста , які перемешуюються із ППЗДЗ «Смотрицький каньйон».

Буферна зона формується територіями, які розташовані паралельно до ядра: основна частина Кам'янець-Подільського ботанічного саду ПДАТУ, сквер імені Васильєва, сквер «Молодіжний», «Сквер «Гунські крилиці», Парк Танкістів, сквер ПДАТУ, Зіньківський ліс. До відновлювальних територій необхідно віднести Пудловецький вапняковий кар'єр, відстійники м'ясокомбінату, територію міського сміттєзвалища.

Ще одна частина, яку виділяємо як ключову територію – це «Три ставки» на струмку, що протікає на території навчального господарства ПДАТУ. Тут зростають види, які включені у перелік регіонально рідкісних видів Хмельницької обл.: *Nymphaea alba* L., *Inula helenium* L., *Primula vulgaris* Huds. Також тут поширене цінне рослинне угруповання із «Зеленої книги України: *Nymphaeeta albae*. Сполучна територія від другого ядра «Три ставки» проходить по території навчального господарства ПДАТУ на східній межі міста по струмку, який впадає у р. Мукша. Буферна зона поєднує парк, фруктовий сад і навчальні поля ПДАТУ. До відновлювальної території необхідно включити частини заводських територій ЗАТ «Модуль», які є санітарною зоною підприємства.

Отже, місцева екомережа м. Кам'янця-Подільського може забезпечити визначені для неї функції.

Список використаних джерел

1. Закон України „Про екологічну мережу України”. За станом на 24 червня 2004 р., № 1864-IV // Відомості Верховної ради. № 52. – К., 2004. – С. 502.
2. Зелена книга України / за ред. Я.П. Дідуха. – К. : Альтерпрес, 2009. – 448 с.
3. Кагало О.О. та ін. Судинні рослини м. Кам'янця-Подільського // Біорізноманіття Кам'янця-Подільського. Попередній критичний інвентаризаційний конспект рослин, грибів і тварин / За ред. О.О. Кагала, М.В. Шевери, А.А. Леванця. – Львів: Ліґа-Прес, 2004. – С. 82–134.
4. [Любінська Л.Г.](#) Антропогенна трансформація рослинного покриву НПП "Подільські Товтри": охорона і відтворення : автореф. дис ... д-ра біол. наук / Л. Г. Любінська. – Київ, 2013. – 32 с.
5. Червона Книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
6. Юглічек Л. С. Екологічна мережа Хмельниччини: монографія / Л. С. Юглічек, Т. В. Виговська. – Хмельницький : Хмельницький ун-т управління і права, 2012. – 96 с.

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЧЕРВОНОКНИЖНИХ ВИДІВ ФЛОРИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ В НПП «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ»

Розглядається єдиний у Вінницькій області національний природний парк «Кармелюкове Поділля» та робота науковців по вирішенню проблемних питань охорони, збереження та відтворення червонокнижних рослин. Пропонується розробка Програми по збереженню та відтворенню береки лікарської (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz).

Ключові слова: НПП «Кармелюкове Поділля», берека лікарська, відкасник татарниколистий, програма по збереженню, червонокнижні рослини.

На сьогодні у Вінницькій області функціонує єдиний національний природний парк (НПП). Він розташований у південно-східній частині Вінницької області в Тростянецькому та Чечельницькому районах і створений згідно з Указом Президента України № 1057/2009 від 16 грудня 2009 року. НПП «Кармелюкове Поділля» перебуває у державній власності і підпорядкований Міністерству екології та природних ресурсів України [4].

Переважну частину земель НПП складають ліси та інші лісовкриті землі — 17 889,2 га, сіножаті й пасовища — 1959,7 га, ще 102,7 га займають угіддя з дерево-чагарниковою рослинністю природного походження, 102 га — ріллі (без вилучення у землекористувачів) та 149,4 га інших земель. Землі водного фонду у складі НПП відсутні.

На території НПП знаходяться 28 видів рослин та 25 тварин, що занесені до Червоної Книги України [2].

Деякі рослини проростають в лучно-степових екосистемах Парку. За результатами багаторічного вивчення цих систем науковці дійшли висновку, що для збереження певної фітосистеми часто постає необхідність у зворотньо-трансформуючій дії у формі спонтанного природного (наприклад, пожежа (якщо вона не щорічна) чи антропогенного (викошування, вирубування, підтримання сталого рівня освітленості тощо) втручання в існування природних процесів, в результаті чого зберігаються чи відновлюються умови для нормального розвитку фітосистеми. Тобто, режим абсолютної заповідності щодо об'єктів лучно-степових ділянок Парку на сьогодні не є гарантом збереження деяких раритетних та рідкісних рослин. В першу чергу це стосується зникаючих та рідкісних рослин, до числа яких відноситься відкасник татарниколистий (*Carlina onopordifolia*), що проростає у ботанічних пам'ятках природи загальнодержавного значення «Ромашково» та «Терещуків яр».

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є зміни в організації природоохоронного режиму природно-заповідного фонду в межах НПП «Кармелюкове Поділля».

Науковцями обґрунтована доцільність реалізації подібних природоохоронних заходів у правовому полі (такі проблеми існували давно [1]) шляхом зміни природоохоронного режиму із заповідного на регульований, що відповідає функціональній зоні регульованої рекреації НПП «Кармелюкове Поділля» [3].

Крім того, ще одним із шляхів реалізації природоохоронних заходів щодо червонокнижних видів флори є розробка спеціальних програм, згідно яких періодично концентруються зусилля на їх вивченні, відтворенні та збереженні. Так, науковцями НПП у 2018 р. впроваджена «Програма по збереженню та відтворенню береки лікарської (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz) на території національного природного парку «Кармелюкове Поділля» на 2018–2021 рр.» [3, 5].

Науковцями і надалі будуть результативно й конструктивно розглядатися питання заходів щодо охорони, збереження та відтворення червонокнижних як рослин, так і тварин виявлених на території НПП «Кармелюкове Поділля».

Список використаних джерел

1. Сучасний екостан та проблеми збереження інтродуцентів на низькорангових заповідних територіях / А.В. Гудзевич, Л.С. Гудзевич // Досягнення та проблеми інтродукції рослин в степовій зоні України. Зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Нова Каховка, 18–20 жовтня 2007 р.) Херсон: Айлант, 2007. С. 34–36.
2. Літопис природи НПП «Кармелюкове Поділля», Т. 5. — Чечельник, 2018. — 304 с.
3. Літопис природи НПП «Кармелюкове Поділля», Т. 6. — Чечельник, 2019. — 284 с.
4. Проект організації території національного природного парку «Кармелюкове Поділля», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів // ПрАТ «Науково-виробничий комплекс «Курс»; ПП «Центр екологічного управління». — Київ, 2016.
5. Шпак Н.П. Сучасний стан та збереження популяції *Sorbus torminalis* (L.) Crantz у національному природному парку «Кармелюкове Поділля» / Н.П. Шпак // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (14 грудня 2016 р.). Перспективи розвитку лісового та садово-паркового господарства. Умань: ВПЦ «Візаві», 2016, С. 134–137.

УДК 574.42:631.618:502.52

А.П. Магдійчук,
аспірант I року навчання
Інституту агроекології і природокористування НААН

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ПШЦАНИХ КАР'ЄРІВ